

Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis (KVNMM)
Heden, verleden & toekomst van de Nederlandse Muziekwetenschap
Congres 31 januari en 1 februari 2009

Verslag van de gestelde vragen en discussies

Door: Charlotte M. Rommes (MA-student Muziekwetenschap UvA)

Sessie I – De historiografie van de Nederlandse Muziekwetenschap

Geen vragen of discussie.

Sessie II – De nieuwe lichtung

- Vraag van Louis Peter Grijp:

Dhr. Grijp ziet een verband tussen het door Barbara Titus geformuleerde onbehagen en de presentatie van Tassilo Erhardt. Erhardt toonde een bron die hij aantrof tijdens zijn onderzoek naar de *Messiah* van Händel, waaruit onomwonden een negatieve houding jegens het Joodse volk naar voren komt. Leidt een dergelijke houding ten opzichte van het Jodendom of Judaïsme tot het door Barbara Titus geformuleerde onbehagen over de eigen cultuur?

- Antwoord door Tassilo Erhardt:

Tassilo Erhardt vertelt dat hetzelfde verschijnsel rond het onderzoek naar onder meer J.S. Bach doodgezwegen wordt. Hij ervaart het als bevrijdend om er juist wél over te spreken en het onbehagen onder ogen te zien. In de Verenigde Staten wordt dezelfde discussie overigens op veel emotioneler wijze opgepakt dan in Europa het geval is. Het is aan de onderzoeker om op historische en kritische afstand te blijven om zo de discussie op constructieve wijze te voeren.

- Vraag van Tom Braas:

Barbara Titus gaf in haar lezing het voorbeeld van de veldslag van 1879 waarin Zulu's 1400 Britse soldaten in een verrassingsaanval doodden. Maskanda is een muzikale traditie die mede aan dit soort gebeurtenissen zijn heroïsche karakter verleent. Is er wat dat betreft een verband te leggen met de moderne krijgskunde?

- Antwoord door Barbara Titus:

Meer dan een verband met de moderne vormen van krijgskunde of een ander specifiek fenomeen gaat het me bij dit voorbeeld om het geven van een hedendaags beeld van het karakter van Maskanda. Deze muziek en ook krijgisdans is een belangrijk symbool van de Zulucultuur omdat het het collectieve geheugen vormt van onder meer grote overwinningen. De muziek speelt zowel vóór als tijdens de strijd een rol, om na afloop ervan de overwinning met de bijbehorende heroïek te symboliseren.

- Vraag van Isabella van Elferen:

Hoe verhoudt het geschetste beeld van Zulu's zich tot het concept van Rainbow Nation?

- Antwoord door Barbara Titus:

In Afrika is de discussie over het concept van Rainbow Nation zeer actueel. De te onderscheiden verschillende kleuren van een regenboog staat voor verheerlijking van diversiteit binnen een maatschappij. Een tweede actuele discussie gaat over het concept van een rivier. De maatschappij is een rivier waarin verschillende stromen samenkomen. In het geheel van de rivier zijn de afzonderlijke stromen en hun oorsprong niet meer te onderscheiden.

De beide discussies laten zien dat er een keuzemogelijkheid bestaat tussen het celebreren van óf diversiteit óf integratie, een vraagstuk waarvoor zowel Afrika als Europa zich gesteld zien. Maskanda is een symbool ofwel symptoom ervan vanwege het hybride karakter van de muziek, waarin zowel verschillen als samensmeltingen te vinden zijn.

- Vraag van Isabella van Elferen:

Heb je ooit van EMDR gehoord? De afkorting staat voor *Eye Movement Desensitization and Reprocessing*, oftewel het verschijnsel dat, wanneer je in een rijdende trein zit die een rij bomen passeert, je ogen de bomen volgen door een snelle beweging heen en weer te maken. Uit psychotherapeutisch onderzoek is gebleken dat deze oogbeweging een neutralisatieproces in de hersenen op gang zet waardoor met name het verwerken van emotioneel heftige informatie vergemakkelijkt wordt. Dit fenomeen wordt EMRDR genoemd. Is het concept van de *sonic stroke*, dat ook een koppeling tussen geest en lichaam veronderstelt, hiermee te vergelijken of in verband te brengen?

- Antwoord door Vincent Meelberg:

EMDR en het concept van *sonic stroke* zouden inderdaad aan elkaar gekoppeld kunnen worden vanwege de kinesthesie die in beide fenomenen een rol speelt. Ter illustratie een voorbeeld. Een muzikaal ritme kan parallelle lichamelijke bewegingen in gang zetten omdat je de muziek 'voelt'.

- Vraag van Karl Kügle:

Kügle bekent onbehagen gekregen te hebben bij het beluisteren van de presentatie van Vincent Meelberg. Het is het bekende probleem van Westerse avant-garde muziek dat de klank ervan als onbehaaglijk ervaren wordt. Maar is dit niet gewoon het Mozart-effect en dus een *self fulfilling prophecy*?

- Antwoord door Vincent Meelberg:

Het klopt dat Vincent onbehagen voelt om, na Barbara Titus' presentatie, weer uitsluitend over Westerse muziek te spreken. Het hedendaagse repertoire, waaronder de gepresenteerde voorbeelden van Pierre Boulez, laat zien dat er een fundamenteel verschil is tussen de perceptie van enerzijds tonale en anderzijds de avant-gardistische atonale muziek. Het luisteren naar tonale muziek is bijna

geheel geconditioneerd door conventies. In plaats van te luisteren naar de muziek zelf, wachten we verwachtingsvol af of we dat zullen horen waarvan we verwachten dat we het zullen gaan horen. Bij atonale muziek zijn deze conventies en de bijbehorende verwachtingen tijdens het luisteren afwezig door het ontbreken van het tonale kader. Het fysieke luisteren en kinesthesie krijgen daarom weer ruimte.

- Reactie van Isabella van Elferen:

Dit geldt niet alleen voor atonale Westerse muziek. Conventies zijn ook afwezig bij het luisteren naar pentatonische of niet-westerse muziek en daar zou het concept van fysiek luisteren dan ook op toe te passen zijn.

Sessie III – Music and Media

- Vraag van Hans Fidom:

In de presentatie van Stijn Bannier kwamen, behalve muziek, ook alle haar omringende fenomenen aan de orde als MP3 en het virtueel delen van grote hoeveelheden en soorten muziek. Door dat alles vraag ik mij af wat de kwaliteit is van wat je hoort? Is dat ook een thema?

- Antwoord door Stijn Bannier:

Het beluisteren van muziek in de vorm van MP3 of iets dergelijks heeft inderdaad kwalitatieve beperkingen maar de toename in diversiteit is hetgeen waar de consument zijn voordeel mee kan doen. Het is uiteindelijk aan de gebruiker zelf om te bepalen hoeveel geld hij wil besteden aan het aanschaffen van goede apparatuur.

- Reactie van Yolande Harris:

Volgens mij gaat het om de manier waarop je luistert, om hoe groot je aandacht is voor hetgeen dat je hoort. De mate van aandacht bepaalt de mate van kwaliteit.

- Reactie van Isabella van Elferen:

Kwaliteit is een subjectief begrip. Het feit dat deze vraag gesteld wordt laat zien dat het fenomeen muziek tegenwoordig veel meer omvat dan alleen zichzelf: ook de luisteraar, distributie en zelfs de sociale positionering van een bepaald soort muziek hoort er tegenwoordig bij. Er is een verschuiving van het accent op kwaliteit in apparatuur naar het accent op de mogelijkheid voor ieder individu om te bepalen wat voor hem of haar van kwaliteit is. Dat laatste duidt op een toename in kwantiteit aangezien tegenwoordig iedereen iets van zijn gading kan en mag vinden in het aanbod van muziek. Men moet de aandacht dus verdelen tussen het aanbod en daarnaast de geluidskwaliteit van dat aanbod, wat het belang van het laatste heeft doen verminderen ten opzichte van de situatie enkele tientallen jaren geleden.

- Vraag van Barend Linders:

Yolande Harris sprak in haar presentatie over *inaudible music*. Bestaat dat wel? Harris zette uiteen dat muziek iets is dat ons brein raakt, waardoor onhoorbare muziek niet kan bestaan. Slechts vibraties kunnen in die opvatting onhoorbaar zijn.

- Antwoord door Yolande Harris:

De hoorbaarheid van muziek geldt alleen voor menselijke luisteraars omdat het alleen bij hen daadwerkelijk het brein raakt. Daarnaast zijn er veel geluiden aan te wijzen die buiten ons lichamelijke en/of mentale bereik van perceptie liggen maar desondanks toch bij kunnen dragen aan muziek. Alleen door hiervoor open te staan krijgen we als mens de mogelijkheid naar andere *ecologies* te kijken.

- Reactie van Barend Linders:

Door het concept ook te betrekken op andere *ecologies* dan alleen de menselijke leefwereld rek je de huidige definitie van muziek op.

- Reactie van Yolande Harris:

Ja, dat klopt. Onze perceptie is beperkt. Door je als mens boven andere *ecologies* te plaatsen, door de menselijke dominantie als uitgangspunt te blijven nemen, vergeten we alles dat buiten ons bereik staat. We sluiten veel buiten, ook doordat we verdoofd zijn door geluidsvervuiling, terwijl we onze blik enorm zouden kunnen verbreden. Onze houding van dominantie verhindert ons dit te doen.

- Reactie van Barend Linders:

Kunnen we onze menselijkheid wel opzij zetten? En hoe is het mogelijk om als mens iets te definiëren dat buiten je bereik ligt, iets dat 'onmenselijk' is. Je mist daarvoor toch ieder referentiekader wanneer het daar nu juist buiten ligt?

- Reactie van Yolande Harris:

Dat is inderdaad een bekend probleem. 'It is impossible for us to imagine being a bat.'

- Reactie van Albert van der Schoot:

Teruggrijpend op de kwestie van kwaliteit. Het antwoord op die vraag ligt volgens mij in de openingspassage van Bela Bartóks opera *Blauwbaards Burcht*. 'Waar zit het toneel? In ons of buiten ons?' Het gaat niet alleen om het geluid *an sich*, ook de ervaring ervan is onderdeel van de kwaliteitsopvatting van muziek geworden.

Sessie IV – Onderzoek door musici

- Vraag van Louis Peter Grijp:

Waarom is het nuttig deze differentiatie binnen onderzoek aan te brengen? Is het in lijn met de Europese beweging die om een mogelijkheid voor onderzoek binnen het HBO vraagt of komt het voort uit een innerlijke noodzaak?

- Antwoord door dhr. Frans De Ruiter:

Er bestond al een Academie voor Muziek aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag en aan het Conservatorium van Utrecht. Dit was een poging tot doorbreken van de grens tussen

kunstenaars en Muziekwetenschap. Om praktische redenen is dit mislukt: het bleek roostertech­nisch onmogelijk een combinatie tussen de conservatoriumopleiding en wetenschap te maken. Het is toch belangrijk de twee werelden samen te brengen omdat het de mogelijkheid creëert voor musici om hun fascinatie voor een bepaald muzikaal fenomeen te realiseren in onderzoek. De ontwikkeling van kunstenaars én de Muziekwetenschap wordt door deze synergie gestimuleerd. Wat dat betreft komt de wens dus voort uit een innerlijke drijfveer.

- Reactie van Louis Peter Grijp:

Maar dan zou het niet nodig hoeven zijn om voor iedere MA-student een mogelijkheid tot het doen van onderzoek te creëren, aangezien slechts een klein aantal een dergelijke fascinatie en wens van onderzoek koestert.

- Reactie van Frans de Ruiter:

Er zijn inderdaad studenten die alleen maar willen studeren op het bespelen van hun instrument en daar alle voldoening uithalen. Toch zou het een toevoeging kunnen zijn, ook voor deze studenten, om de mogelijkheid tot onderzoek en het besef daarvan door te laten sijpelen in de gehele opleiding.

- Reactie van Michiel Schuijjer:

Teruggrijpend op de drijfveer voor de wens voor onderzoek. Hij vertelt in het doen van onderzoek te zijn gerold. De drijfveer om er nu mee door te gaan is het kennispotentieel dat hij bij studenten signaleert. De Hogeschool van Amsterdam en het Koninklijk Conservatorium van Den Haag staan bekend om hun hoge opleidingsniveau en trekken daardoor de beste studenten van over de hele wereld. Het brengt een ruime potentie mee omdat de studenten stuk voor stuk een diepgaande kennis van repertoire en uitvoering hebben, gezien het aantal uren dat zij daaraan besteden. Dit geldt zeker niet voor alle musicologen en daarom kan deze tak van onderzoek complementair werken.

- Reactie van Henk Borgdorff:

Een verlengstuk van een door de overheid gefinancierd onderzoekstraject bestaat al sinds lange tijd voor universitaire studenten. Het is opmerkelijk dat dit tot nog toe niet mogelijk is voor studenten van het conservatorium.

- Vraag van een anonieme steller:

Bestaat er een mogelijkheid voor kunstenaars om empirisch onderzoek te verrichten?

- Antwoord door Frans de Ruiter:

Dat soort onderzoek is mogelijk bij de vakgroep psychologie. Het traject van DocARTES is uitsluitend bedoeld voor onderzoekende artiesten die daarbij vanuit hun uitvoeringspraktijk werken.

- Vraag van een anonieme steller:

Wat ik mis in de presentatie van DocARTES is het besef dat je studenten voor onderzoek aantrekt die een geheel andere manier van denken en aanpakken hebben aangeleerd. In plaats van

slechts onderzoeksplaatsen in de laatste fase van de studie aan te bieden, zouden studenten aan conservatoria daadwerkelijk opgevoed moeten worden met onderzoek. Waarom gebeurt dit niet?

- Reactie van Michiel Schuijjer:

Het instituut DocARTES is niet zozeer een school voor het uitvoeren van onderzoek. Maar het gebrek aan voorbereiding is inderdaad wel een probleem. Onze verwachting is dat de BA-opleiding aan conservatoria, onder invloed van de ontstane mogelijkheid tot het inslaan van het onderzoekstraject, langzaamaan zal veranderen. Er zal impliciet meer aandacht hiervoor komen. Uitbreiding van het bestaande curriculum met vakken die zich op de voorbereiding voor onderzoek richten, is geen optie. Het onderwijsprogramma is nu al overvol. Integratie van onderzoek en de voorbereiding daarop in de BA-opleiding is daarom de oplossing en dit zal mondjesmaat maar zeker verlopen. Vooral het proces van bewustwording zal tijd vergen.

- Reactie van Frans de Ruiter:

In tegenstelling tot vroeger moeten studenten tegenwoordig in hun derde studiejaar een studieplan opstellen waarin ook eventuele ambities voor onderzoek opgenomen dienen te worden. Op deze manier wordt de BA-opleiding al geopenetreerd.

- Reactie van Désirée Staverman:

Inhakend op de voorbereiding op onderzoek binnen de BA-opleiding aan het conservatorium. Niet alle hoofdvakdocenten zijn ervan overtuigd dat het doen van onderzoek een verrijking is voor studenten. Daarom stimuleren zij het niet.

- Reactie van Frans de Ruiter:

Dat klopt. Het is voornamelijk een kwestie van benoemingsbeleid om daarin verandering te brengen.

- Reactie van Michiel Schuijjer:

Wanneer een student onderzoek doet wordt de docent vanzelf gevraagd om als expert mee te denken. Dit zorgt voor een zeker gevoel van eer of trots, wat ervoor zal zorgen dat docenten toch langzaamaan het onderzoek zullen gaan stimuleren.

Sessie V – Modeling in musicology

- Vraag van Karl Kügle:

Graag brengt hij een correctie aan op de stelling van Henkjan Honing dat geen enkele musicoloog erin slaagt onderzoeksbudget van het NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) te bemachtigen. Volgens zijn informatie hebben in de afgelopen jaren twee musicologen van ondersteuning geprofiteerd, onder wie Jeroen van Gessel.

Voor het NWO is het vooral van belang een koppeling met technologie te vinden in een aanvraag. Dit is het geval bij verschillende musicologische onderzoeken of voorstellen daartoe, met als recent voorbeeld het onderzoekproject van Nicolas Cook. Is deze component afwezig dan verloopt de financiering van het onderzoek een stuk moeizamer.

- Reactie van Henkjan Honing:

Het klopt dat vooral financiering uitgetrokken wordt voor onderzoek op bètagebied. Het is aan ons als musicologen om onze kennis te ontsluiten voor deze onderzoekstak en samenwerkingen op te zetten.

Sessie VI – Muziek en beleid

- Vraag van Emile Wennekes:

Hoe functioneerde de Schaduwcommissie Academie der Kunsten bij het beoordelen van de uitkomsten van het NFPK+? Keek de commissie bijvoorbeeld ook naar de begrotingen van instellingen en of bij gages en honorering de Balkenende-norm aangehouden werd? Dit ethische aspect mag ook genoemd worden.

Een tweede ethisch aspect binnen dit kader is het feit dat de schaduwcommissie vanuit de Universiteit van Leiden opgericht is, waar ook door het NFPK+ benadeelde partijen belangen hebben. [Ton Koopman is verbonden aan de Universiteit Leiden, ed.] Heeft dit meegespeeld in de overwegingen van de Schaduwcommissie en zoja, hoe?

- Antwoord door Rokus de Groot:

De kritiek van het NFPK+ op de bedrijfsvoering van de verschillende instellingen in kwestie is door de Schaduwcommissie onderschreven. Het verschil is dat het NFPK+ een sterke nadruk gelegd heeft op dit punt van bedrijfsvoering en het belang van cultureel ondernemerschap. De Schaduwcommissie heeft geprobeerd deze punten te belichten in combinatie met artistieke prestaties van de instellingen.

Wat betreft het tweede punt. Er is inderdaad een relatie tussen de Schaduwcommissie en de instellingen in kwestie via de Universiteit van Leiden. De Commissie heeft dit onderkend en heeft geen illusie van belangeloosheid geprobeerd te creëren.

- Reactie van Emile Wennekes:

Dirigenten ontvangen gages die de Balkenende-norm overschrijden. Is dit door de commissie gesignaleerd en genoemd?

- Reactie van Rokus de Groot:

Ja, dit is gesignaleerd en genoemd.

- Reactie van Leo Samama:

Het voornaamste probleem van het NFPK+ is de opvatting die zij hanteren over de beroepsstatus van de kunstenaar. De artistieke herschepper wordt gezien als een vrijbouter die niet moet zeuren over zijn geld. Duizenden kunstenaars in Nederland worden geacht passie en hartstocht over te brengen op de markt zonder om een duidelijk omschreven beroepsstatus te vragen. Dat is een probleem aangezien geen van de leidinggevenden binnen het NFPK+ het kunstenaarsvak verstaat. Hoeveel uren studie gaat aan een uitvoering vooraf? Wat verdient een musicus zoal? Ze hebben er

geen idee van. Daarom zou de beroepsstatus omschreven en beschermd moeten worden, zo nodig met een bijbehorend financieel systeem. Dit is in Nederland heel normaal gezien het bestaan van vakbonden etcetera. Het alternatief is de kunsten geheel los te koppelen van overheidsbemoeienis en aan de vrije markt over te laten.

In de bestaande situatie zijn wij, als het aan het NFPK+ ligt, de clowns van de cultuur. Zo lang deze opvatting dominant blijft, bestaat het probleem.

- Reactie van Henkjan Honing:

Het is positief dat het belang van muziek in de verschillende betogen van deze sessie genoemd is. De vraag is hoe we het belang van muziek beter uit kunnen dragen zodat de discussie over de legitimatie van kunstsubsidies in de toekomst voorkomen kan worden.

- Reactie van Konrad Boehmer:

Sinds de intrede van muziek in het commerciële circuit heeft de Nederlandse staat veel verdiend aan de industrie van lichte muziek. Maar tegelijkertijd is Nederland de plek waar, in tegenstelling tot onze buurlanden, het aantal ensembles van serieuze muziek krimpt. Het verstrekken van subsidies is een fenomeen dat al eeuwen geleden ontstaan is, in stand gehouden omdat het onderhouden van kunst en cultuur de Nederlandse staat een zekere status verleende. Totdat het teveel geld ging kosten, wat nu het geval is. Als oplossing zou de doorstroom [van geld?, ed.] tussen de verschillende muzikale werelden, van popconcerten in de Amsterdam ArenA naar het circuit van klassieke kamermuziek, gemakkelijker en dynamischer moeten verlopen.

- Reactie van Arjo Klamer:

In Nederland zijn veel mensen die niet weten wat ze met hun geld moeten doen. Momenteel is het populair om projecten en instellingen op het gebied van gezondheid, kinderen, ontwikkelingshulp en dieren te ondersteunen. Cultuur speelt in dit fenomeen een kleine rol alhoewel dat vroeger anders is geweest. Het systeem van subsidies heeft mensen tegenwoordig doen denken dat de overheid wel voor de kunsten zal zorgen en private financiering ervan niet nodig is. Deze opvatting moet ontkracht worden. De culturele wereld moet de aandacht trekken dat ook zij geld nodig hebben en het moet particulieren wijzen op de mogelijkheden voor de oprichting van bijvoorbeeld een fonds op naam.

- Vraag van onbekende steller:

Hoe zit de toekomst van het belang van muziek in Nederland eruit? En de toekomst van muziek als economische waarde?

- Antwoord door Konrad Boehmer:

Onderzoek laat zien dat het aandeel van muziek in de Nederlandse economie zeer klein is wanneer je het vergelijkt met het buitenland. Er is dus veel werk te verzetten.

- Reactie door Rokus de Groot:

Het is positief dat er binnen deze sessie aandacht is voor private financiering van cultuur. Een mooi voorbeeld hiervan is het Amsterdamse Orgelpark, geheel gefinancierd door een anonieme gever.

Sessie VII – De toekomst van de Muziekwetenschap in Nederland

- Standpunt geformuleerd door Karl Kügle:

Kügle hoopt op een niet-hiërarchische discussie waar de zaal zich gemakkelijk in mengt. Er is in de afgelopen twee dagen veel gezegd en aangetoond. De persoonlijke visie van Kügle is dat Muziekwetenschap een geesteswetenschap is. Het kritisch discours vormt een belangrijke traditie en het belang daarvan moet slechts vergroot worden. Het belang van historie staat ernaast en omvat vooral het leren van de geschiedenis en het realiseren van een goede voortzetting daarvan. In deze voortzetting moet niet het accent liggen op hoe of wat maar op waarom. De vraag naar het waarom ontbrak nogal eens op dit congres.

Kügle is het eens met Henkjan Honing op het punt van het communicatieprobleem, waar veel verbeterd dient te worden. We moeten actie ondernemen met het gevoel van onbehagen als basis. Het wordt ons, door de wetenschappelijke buitenwereld, opgelegd ambitieus te zijn en het lukt ons hieraan te voldoen. Het concept van *thinking big* is een goed uitgangspunt, ook waar het financierings- en subsidieaanvragen betreft. In plaats van kleine bijdragen moeten we gaan voor de grote, structurele ondersteuning.

Ook het door Henkjan genoemde handelstekort is een belangrijk punt van aandacht. We moeten op zoek gaan naar herformuleringen van ons gedachtegoed om deze geschikt te maken voor een soepele overdracht naar andere vakgebieden.

- Standpunt geformuleerd door Barbara Titus:

Haar pleidooi voor onbehagen en de erkenning van dit gevoel in onderzoek bepaalt Barbara Titus' positie in het veld van Muziekwetenschap. Het onbehagen houdt in de confrontatie met de eigen beperkingen van de onderzoeker en de confrontatie met feiten of gebeurtenissen die niet in zijn eigen morele denkkader passen. Het is zaak dit onbehagen als iets positiefs te formuleren. Onbehagen wordt namelijk al wel gesignaleerd, maar het wordt vervolgens gekoppeld aan een zelfverwijt dat leidt tot verkettering van onbehagen. Haal het in plaats daarvan juist naar voren en betrek het als onderdeel in een onderzoek.

- Standpunt geformuleerd door Henkjan Honing:

Waarin kan Muziekwetenschap zich verbeteren?

- Ambitie (weg met 'verlegen en traag').
- Kennistransfer
- Interdisciplinariteit

Ambitie valt uiteen in:

- Zichtbaarheid van het vakgebied: duidelijkheid over belang van muziek.
- Het meedoen in de race om toponderzoek.

De belangrijkste vraag is, zo gezegd, hoe we meer ambitie kunnen kweken?

- Standpunt geformuleerd door Sander van Maas:

Er bestaat een belangrijke paradox binnen de geesteswetenschappen. Aan de ene kant wordt van ons verwacht hoge wetenschap van kunst en analyses daarvan te presenteren. Aan de andere kant moet de presentatie ervan in “Jip en Janneke taal” plaatsvinden. Het toegankelijk formuleren, wat dwingt alles behalve de essentie weg te laten is op zich een goede zaak. Maar we moeten ons absoluut niet laten verleiden de inhoud van wat we zeggen te versimpelen. We moeten durven te kiezen voor een bepaalde presentatie, kritiek durven hebben, durven singulariteit op te sporen en te articuleren. De termen massa, markt en efficiëntie duiken overal en constant op. Maar juist óók het singuliere is belangrijk, ook als is het niet uit te drukken in administraties of economische waardes. Muziekwetenschap is een cartografie van mens en wereld. Deze kaart ligt naast de wetenschap, in plaats van eroverheen. Het moet een kritiek leveren op het geheel van mens en wereld. Daarom is het pleidooi voor open formuleringen essentieel.

- Standpunt geformuleerd door Vincent Meelberg:

Een mooi streven is een breed aanbod in onderzoek. De Muziekwetenschap moet vooral alle mogelijke instrumenten hanteren om deze onderzoeksvragen zo goed en compleet mogelijk te beantwoorden. Kijk verder dan de traditioneel musicologische instrumenten en methoden voor onderzoek.

Daarnaast moeten we ons afvragen wat ons bindt behalve muziek als het object van onderzoek. Welke identiteit willen we de Muziekwetenschap toebedelen? En waarom is dit nog altijd onduidelijk?

- Vraag van Joost van Gemert:

Hij sluit zich aan bij de bijdrage van Vincent Meelberg wat betreft het benutten van onderzoeksinstrumenten. Maar is het een probleem dat alleen de fascinatie voor muziek als onderzoeksobject ons bindt? Biedt dat niet slechts kansen voor de Muziekwetenschap? Behalve op onderzoek is dit ook toe te passen op financieringsproblematiek. Bij het werven van fondsen is het overbrengen van fascinatie doorslaggevend. Wat we moeten leren is dus het succesvol presenteren van onze fascinatie voor muziek en onderzoek ernaar.

- Reactie van Henkjan Honing:

Dat klopt, maar toch kan het nog fout gaan. Er bestaat een spanning tussen de taak tot uitleggen van de wetenschap en waar die zich mee bezig houdt. Dit vraagt om uitleg en daarmee enige vereenvoudiging. Maar we moeten de materie *an sich* niet vereenvoudigen. Het is de uitdaging om

helder te formuleren, de essentie te vinden en daarmee de zaken uit te leggen en toegankelijk te maken. Wanneer dat lukt, snapt de onderzoeker zijn eigen materie ook weer beter.

- Reactie van Karl Kögle:

Kögle vertelt zelf steeds meer ervaring te hebben op het gebied van fondsenwerving. Het vinden van geld is niet zozeer een probleem maar moeilijk is juist de machtsverhouding die ontstaat tussen aanvrager en verlener van financiële steun. Hij dwingt zijn studenten in een bepaald korset om in het bestaande systeem te passen. Maar wat hiermee op de achtergrond verdwijnt, is dat studenten hun fascinatie alleen kunnen overbrengen wanneer ze deze ook volgen.

- Reactie van Vincent Meelberg:

De fascinatie voor het object dient idealiter centraal te staan maar praktisch bekeken is dat onhandig. De subsidiegever kan, bij een beeld van louter fascinatie, de indruk krijgen dat Muziekwetenschap een discipline zonder geschikte onderzoeksinstrumenten is en daarmee andere disciplines als aantrekkelijker waarden voor het uitvoeren van onderzoek. Door de nadruk op fascinatie is het daarom lastig om Muziekwetenschap als volwaardige onderzoeksdiscipline te verkopen aan subsidiegevers.

- Reactie van Sander van Maas:

We moeten ervoor waken te veel te psychologiseren. Het medium voor ons werk is taal en daar ligt concreet het probleem. We verrichten uiteindelijk talig werk als verslag van ons onderzoeksobject. Dit verschilt van een verslag van getallenonderzoek, wat een vertaalslag is van het ene taalverslag naar het andere. In contrast met dergelijke verslaggeving geven wij in ons verslag van muziekonderzoek direct in taal weer wat het object is, zonder tussenvertaling. Het is daarmee direct een discussie over de aard van de zaak zelf. Dat maakt het verslag van ons onderzoek moeilijk.

- Reactie van Henkjan Honing:

Daar heeft Sander van Maas gelijk in. Maar hij onderschat zijn vaardigheid om termen te vinden die de aard en problematiek van muziek in de kern raken. Juist hij slaagt erin de juiste termen te vinden voor grote denkconcepten.

- Reactie van Sander van Maas:

Toch denkt hij dat de moeilijkheid om geld los te krijgen te verklaren is door het taalprobleem.

- Reactie van Frans Wiering:

Hij geniet zelf financiële steun van het NWO. Deze instantie neemt de cruciale beslissing wat betreft de voortgang van onderzoek. Van Wiering wordt zelf dagelijks geconfronteerd met het niet kunnen onderzoeken wat hij eigenlijk zou willen. Dit is waarschijnlijk een probleem waar velen tegenaan lopen; hij roept op tot het creëren van een gezamenlijk inzicht over hoe we dit in ons voordeel kunnen gebruiken.

- Reactie van Karl Kügle:

Kügle benoemt de frustratie over het feit dat hem, als referent, bij het nemen van de echt grote beslissingen over financiële ondersteuning van onderzoek door het NWO niets gevraagd wordt.

Uiteindelijk is de beslissingsprocedure een autonoom functionerende bureaucratie, die de illusie schept de inspraak van externen mee te nemen in de overweging.

- Reactie van Rokus de Groot:

Is dit bezwaar bij het NWO neergelegd?

- Reactie van Karl Kügle:

Ja. Maar uiteindelijk leven wij in een wereld waar vrijheden worden gereduceerd door machtige partijen als het NWO. Het alternatief is private financiering.

- Reactie van Henkjan Honing:

Henkjan verklaart vandaag een anti-mopper dag te hebben en wil graag tegenover ieder gemopper iets positiefs stellen. Tegenover de moeilijkheden rond het NWO staan onbenutte mogelijkheden van financiering zoals HERA [Humanities in the European Research Area, ed]. Dit is een instantie die zich geheel richt op geesteswetenschappelijk onderzoek en de financiering ervan, wat nog maar weinig bekend is en benut wordt. Zo zijn er (nog) geen musicologen in het programma van HERA en dat is een gemiste kans.

- Reactie van Karl Kügle:

De bureaucratie zal bij een Europees georiënteerde instantie zeker niet minder zijn. Maar het is zeker het proberen waard.

- Reactie van Louis Peter Grijp:

Grijp wil graag oproepen stug door te gaan met het doen van aanvragen voor financiering. In Nederland bestaat het systeem van hoor en wederhoor met de daaruit voortkomende transparantie. Omdat je zo kunt achterhalen wat een afwijzing veroorzaakt heeft kan je je aanvraag voor een volgende poging verbeteren.

Wat betreft het pakket onderzoeksinstrumenten dat Muziekwetenschap ons biedt. Laten we het object dat ons binnen de wetenschap bindt, koesteren, ook al hebben we misschien een wat zwakker scala aan onderzoeksinstrumenten dan andere wetenschappen. Een sterk punt van onze wetenschap is bijvoorbeeld dat bijna iedere musicoloog ook zelf uitvoerder van muziek is. Vergeleken bij andere geesteswetenschappen is dit uniek en deze kennis en affiniteit met het object van onderzoek behoort óók tot het pakket met onderzoeksinstrumenten.

- Reactie van Vincent Meelberg:

Meelberg gaf het punt van het pakket onderzoeksinstrumenten aan om de identiteitscrisis van Muziekwetenschap te duiden. Het pakket is goed maar een duidelijker omkaderd pakket zou helpen de Muziekwetenschap te positioneren naast andere wetenschappen.

- Reactie van dhr. Kulk:

Zelf heeft dhr. Kurk geen binding met Muziekwetenschap maar hij denkt dat er in potentie een grote achterban voor deze wetenschap te vinden is. Bezuinigingen aan universiteiten komen steeds vaker voor en daarom is een verantwoording en legitimatie van een wetenschap naar het publiek steeds belangrijker. Dit gaat nu eenmaal gemakkelijker met hartonderzoek dan muziekwetenschap maar toch

moet deze moeite genomen worden. Onder amateur muziekbeoefenaars kunnen zich bijvoorbeeld geïnteresseerden bevinden. Dhr. Kurk roept de aanwezigen op uit het isolement van de ivoren toren te treden, ook al zitten er in die toren misschien nog wel geluidsoeningen. Zoek een achterban, is de oproep.

- Reactie van Sander van Maas:

Het probleem van Muziekwetenschap is de onduidelijkheid over een gezamenlijk concept van muziek. Wat is muziek? Is het de uitvoering of de bladmuziek? Het is een complexe vraag die zorgt voor een vaag beeld van wat Muziekwetenschap is, ook naar de buitenwereld.

- Reactie van Barbara Titus:

Belangrijk is de motivatie te creëren en te behouden om de doelstellingen van onderzoek helder en toegankelijk te stellen. Deze noodzaak tot openheid, naar financierders en overige externen, staat tegenover de wens tot wetenschappelijke complexiteit. Aandacht voor beide is van belang omdat je uiteindelijk ook naar de buitenwereld toe herkenbaar moet zijn.

- Reactie van Konrad Boehmer:

Dertig jaar geleden woedde exact dezelfde discussie over de identiteit en zichtbaarheid van Muziekwetenschap. Dat gebeurde aan de Universiteit Utrecht in het pand Drift 21. De centrale vraag is in welke mate het object van Muziekwetenschap een object is of eigenlijk een subject? Klank is onmiskenbaar een object maar een muziekwerk is dat niet. Bedenk daarom bij het formuleren van een identiteit dat we, anders dan in natuurwetenschap, te maken hebben met een veranderlijk object: bij elke uitvoering van een muziekwerk verandert het wezenlijk.

Een tweede punt is dat Muziekwetenschap relatief veel onderwerpen kent die de vorm aannemen van wetenschapstheoretische reflecties. Dat is niet erg concreet. Dit werd opgelost, dertig jaar geleden, door er andere wetenschappelijke disciplines op los te laten, zoals bijvoorbeeld sociologie. Er ontstond dan een bijvak muzieksociologie en allerlei van dat soort varianten. Hierdoor raakte het hoofdvak volledig uit zicht. Het gaat niet om dat soort toevoegingen maar om de potentiële magnetische kracht die uit kan gaan van het kennispil van Muziekwetenschap *an sich*.

Sta als onderzoeker niet zelf in de schijnwerpers door bijvoorbeeld het onbehagen van jezelf als onderzoeker centraal te stellen. Laat in plaats daarvan een zo een helder mogelijk licht op Muziekwetenschap schijnen.

- Reactie van Barbara Titus:

Titus is het ermee eens dat de onderzoeker niet in de schijnwerpers dient te staan. Maar je moet jezelf als onderzoeker wel positioneren en het besef van het belang daarvan is helaas pas recentelijk in Muziekwetenschap doorgedrongen.

- Reactie van Henk Lijding:

Nog niet aan de orde geweest is het begrip *object-* of *subjectmatter*. Kan de mens ook bestudeerd worden zoals die muziek maakt of beleeft? In dat geval is de mens het subject en muziek het *subjectmatter*.

- Reactie van Vincent Meelberg:

De interactie van mens en muziek is idealiter de focus van Muziekwetenschap en daar hoort dit ook bij. Het concept van *subjectmatter* vindt zijn weg ten koste van analyses als mens over muziek. Onderzoeksvragen als 'hoe vangt de mens klanken op?' verdwijnen daarmee op de achtergrond, wat jammer is.

- Reactie van Henk Lijding:

Hierop heb ik twee woorden te zeggen: maatschappelijke relevantie?

- Reactie van Henkjan Honing:

Wat is de relevantie van muziek? Dat is de vraag die steeds terugkomt en ook heel belangrijk is. Er zijn genoeg functies van muziek te noemen, zoals het bieden van troost en het onderdeel zijn van rituelen. Muziek is verweven met de maatschappij en komt er ook vandaan. We hoeven de maatschappelijke relevantie dus niet te verdedigen maar slechts expliciet te maken.

- Reactie van Henk Lijding:

Meer dan maatschappelijke relevantie van muziek bedoelde ik het maatschappelijk draagvlak voor onderzoek naar muziek vanuit het oogpunt van de mens.

- Reactie van Karl Kügle:

In dat geval gaat het vooral om onderzoek naar de geschiedenis van muziek en het besef dat dit altijd een historie van ideeën was en is. De mens is dan de agent, als maker van de keuze welk onderzoek relevant is. Hij is de criticus en affirmator. Openheid van onderzoek en discipline als geheel slaagt wanneer deze menselijke waarde ingevoegd wordt, ook al kan dat soms heftig of confronterend zijn.

- Reactie van Leo Samama:

Muziekwetenschap omvat zowel hoge, moeilijk communiceerbare vormen van wetenschap als toegankelijker varianten. Het beslaat daarom een breed scala aan onderzoeken en Samama vraagt zich af waarom het zo moeilijk is een publiek te bereiken met al dit onderzoek, terwijl tegelijkertijd tachtig procent van dit publiek dagelijks met muziek bezig is. Musicologen en publiek bezitten een gemeenschappelijk interesse maar beide groepen spreken een andere taal. Wij moeten de brug slaan en het onderzoek relevant en toegankelijk maken voor al die liefhebbers van muziek.

- Reactie van Frans Wiering:

Wiersma is blij dat na dertig jaar nog altijd de discussie over de identiteit van Muziekwetenschap woedt. We hebben veel specifieke onderzoeken. Het is aan ons om daar omheen

een kader te bouwen van ‘het grote verhaal’, zoals bijvoorbeeld de biologie dat heeft in de vorm van het evolutietheorie. Naar de buitenwereld scheidt het overzicht één omvattend verhaal te kunnen vertellen waarbinnen alle gespecialiseerde onderzoeken een plaats hebben.

- Reactie door Sander van Maas:

Het formuleren van het nut van muziek en de wetenschap eromheen is leuk, maar kansrijker voor het creëren van draagvlak is het bevorderen van communicatie en kennisoverdracht. Wat muziek is, is nu juist de meest complexe vraag. Het is niet raadzaam deze af te vuren op een breed publiek. Een beter plan is om deze complexe vraag binnenskamers te houden en naar de buitenwereld een ander gezicht te laten zien.

Sessie VIII – De toekomst van de KVN

- Inleiding door Louis Peter Grijp:

- Is een gemeenschap, netwerk of beroepsvereniging voor musicologen wenselijk?

Er vóór pleit dat het goed is om een platform te hebben waar informatie uitgewisseld kan worden ter inspiratie. Daarnaast kan het dienen als arena om met elkaar te wedijveren en de pikorde vast te stellen. Competitie leidt immers tot kwaliteitsverbetering. Ten derde kunnen we als vereniging een vuist maken in de maatschappij. We staan sterker bij subsidieaanvragen, met betrekking tot zichtbaarheid, relevantie en uiting van ambitie.

- Wat voor omvang moet een dergelijke vereniging hebben? De focus moet voornamelijk op onderzoek liggen maar we willen tegelijkertijd niet al het niet-universitaire buitensluiten. We moeten ten slotte uit de academische ivoren toren zien te komen.
- Moet een dergelijke vereniging uitsluitend Nederlands zijn? Of moet Vlaanderen er ook bij betrokken worden?

- Reactie van Barbara Titus:

Er bestaat al een Nederlands/Vlaamse vereniging voor Muziektheorie en dat is een actieve club.

- Reactie van Dirk Moelants:

Nederland bevindt zich in een luxepositie. De verschillende universiteiten met een leerstoel Muziekwetenschap in Vlaanderen zijn veel kleiner. Bovendien is België volledig gefederaliseerd wat een samenwerking van universiteiten in de weg staat. Tot slot zijn Gent en Leuven totaal verschillende instituten. Ze zijn complementair maar tegelijkertijd zijn de verschillen onoverbrugbaar. Vlaanderen staat zeker open voor een opname in het grotere Nederlandse geheel want zowel de onderzoekers aan Gent als Leuven vinden in Nederland verwanten, zoals ze die niet bij elkaar vinden. Vlaanderen zou bij een samenwerking welvaren.

- Reactie van Louis Peter Grijp:

Op specifieke gebieden werken Nederland en Vlaanderen gelukkig al samen, zoals het voorbeeld dat Barbara Titus gaf. Maar wat is nu eigenlijk de binding tussen de twee gebieden? De taal misschien, maar het Nederlands is steeds minder een wetenschapstaal. Het discours ontwikkelt zich steeds verder in het Engels.

- Reactie van Dirk Moelants:

De voertaal aan de Universiteit van Gent is ook Engels.

- Reactie van dhr. Valkenburg:

Het Engels is nog niet gangbaar als voertaal in Leuven. Hij gebruikt het zelf in zijn onderzoek maar zet daarmee nog geen standaard. Zelfs een Britse docent moest, om onderwijs te kunnen geven in Muziekwetenschap in Leuven, de Vlaamse taal leren.

- Reactie van Dirk Moelants:

De keuze ligt niet eens bij onszelf. De taalwet in België is ongekend streng. Het gebruik van welke taal in welke gebied of welke stad ligt geheel vast bij wet.

- Vraag van Louis Peter Grijp:

Is het organiseren van congressen als deze wenselijk?

- Reactie van Jochem Valkenburg:

Ja, dat is het zeker. Gister besprak de jonge lichte van musicologen al dat het opmerkelijk is dat zij in het buitenland verschillende mogelijkheden hebben gekregen hun onderzoek te presenteren maar dat dit in Nederland veel moeilijker is. Meer congressen creëert mogelijkheden, die wenselijk zijn.

- Reactie van Harm Langenkamp:

Iedere musicoloog zou de mogelijkheid moeten hebben een voorstel voor een presentatie in te dienen bij de organisatoren van het congres. Het systeem van uitnodigingen werkt belemmerend voor minder bekende of jonge musicologen.

- Reactie van Louis Peter Grijp:

Het systeem van uitnodigingen is dit keer toegepast maar het hoeft zeker geen vaste formule te zijn voor congressen in de toekomst. Het bood ons de mogelijkheid bepaalde prominente sprekers aan te trekken, wat anders waarschijnlijk niet gelukt was.

- Reactie van Harm Langenkamp:

Natuurlijk begrijpt Harm de wens om sterke *keynote speeches* te hebben. Maar dit zou aangevuld kunnen worden met sprekers die op basis van eigen initiatief een presentatie geven.

- Reactie van Henkjan Honing:

Dit congres is meer een symposium voor musicologen die verantwoordelijk zijn voor de huidige stand van zaken van de muziekwetenschap. Zij presenteren hier de stand van zaken om erover

in gesprek te gaan. Een open congres gaat uit van een andere gedachte en dat biedt zeker mogelijkheden voor komende gelegenheden.

- Reactie van Harm Langenkamp:

Volgens Harm zijn er dit keer vooral thema's als vertrekpunt gekozen, waarbij passende sprekers uitgenodigd zijn. Hij vindt het jammer dat daardoor de dynamiek uit het programma gehaald is en de mogelijkheid verdwenen is om presentaties buiten de vastgestelde thema's te programmeren.

- Reactie Louis Peter Grijp:

Het is inderdaad een keuze geweest tussen homo- of heterogeniteit.

- Reactie van Barbara Titus:

Het door de organisatie uitnodigen van sprekers draagt, naast het gebrek aan openheid, niet bij aan de zichtbaarheid van de KVNMM. Een open inschrijving kan ervoor zorgen dat de vereniging een platform wordt voor een grote groep vakgenoten en gesprekken over hun bezigheden. Ook wordt zichtbaarheid in het buitenland mogelijk door een open inschrijven te hanteren.

- Reactie door Karl Kögle:

Hij moet zeggen dat de KVNMM op hem, als oorspronkelijk buitenlander, overkwam als een hermetisch afgesloten genootschap. In de toekomst moet dat zeker anders, democratischer en opener. Een probleem was destijds vooral dat de uitstraling van de vereniging erg ouderwets was door onder meer de samenstelling van het bestuur, wat geen aantrekkingskracht op bijvoorbeeld studenten uitoefende. De gebeurtenis van dit congres is al een grote vooruitgang: de KVNMM is weer wakker! Als tweede punt is een samenwerking met buitenlanden is een goede methode voor bewustwording. Dit zou in het Engels moeten geschieden om de taalbarrière op te heffen. Het bespreken van problemen werkt namelijk in de meeste gevallen zeer verhelderend.

- Reactie van Frans Wiering:

Wiering hoort verschillende doelstellingen de revue passeren: internationale focus, het vormen van een platform, het organiseren van congressen, het bepalen van een identiteit van muziekwetenschap. Hierbij komt nog de vraag wat we met de KVNMM moeten doen? Dit alles is wat veel voor één congres. Wierings suggestie is dan ook de opsomming uit elkaar te halen en aan elk punt afzonderlijk bijeenkomsten te besteden. Dit congres was een goed begin maar met een duidelijker focus komen we vanaf nu veel verder.

- Reactie van Louis Peter Grijp:

Is de KVNMM de aangewezen partij om dit soort bijeenkomsten te organiseren?

- Reactie door Barbara Titus:

De focus op 'Nederlandse' van de KVNMM werkt beperkend. De Vlaams/Nederlandse vereniging voor muziektheorie hanteert een dergelijke geografische afbakening niet en dit zorgt voor een dynamischer sfeer. Een thematische afbakening werkt daarom beter dan een geografische en kan beter ingezet worden om internationale aandacht te trekken.

- Reactie van Rokus de Groot:

Een suggestie zou zijn om een combinatie te maken van de KVNMM met de Vereniging voor Muziektheorie en de Vereniging voor etnomusicologie en wereldmuziek Arnold Bake. Dit zou een brede positionering opleveren.

- Reactie van Michiel Schuijjer:

Raadzaam is om van KVNMM een sterke merknaam te maken. Niemand weet nog te vertellen waar de afkorting VPRO voor staat, maar iedereen kent de afkorting als merk.

Een tweede punt is dat een samenwerking van verenigingen vaak nuttig is, maar ook de problematische verschillen tussen beroepsgroepen oplevert. Muziektheoretici herkennen zich bijvoorbeeld weinig tot niet in Muziekwetenschap, al zou dat wellicht kunnen veranderen. Schuijjer zou de suggestie willen doen te focussen op de vorming van een club die de problemen van het vakgebied zelf als brandpunt neemt, in plaats van de problemen van afwezige samenhang tussen de bijeengebrachte beroepsgroepen te moeten bespreken.

Tot slot, aldus Schuijjer, zou een congres vooral een platform van openheid moeten zijn. Een *open call for papers* kan naast een thematische opzet gezet worden om deze openheid te stimuleren. Een jaarlijkse frequentie voor een dergelijk congres is daarbij een gezonde dynamiek.